

**YKSIN ALAIKÄISENÄ MAAHAN TULLEIDEN PAKOLAISTEN
TRAUMA JA SEN KOHTAAMINEN SOSIAALITYÖSSÄ**

Miina Tynkkynen

Kandidaatintutkielma

Sosiaalityö

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiede-
kunta

Jyväskylän yliopisto

Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Tekijä Miina Tynkkynen	
Työn nimi Yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten trauma ja sen kohtaaminen sosiaalityössä	
Oppiaine Sosiaalityö	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 33
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä kandidaatintutkielma käsittelee yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten traumaa sekä traumainformoitua työtettä näiden nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on selvittää, millaisia vaikutuksia yksin alaikäisenä maahan tulleiden traumalla on yksilöön sekä miten traumainformoitua työtettä voi toteuttaa yksin maahan tulleiden alaikäisten pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Tutkimuksen keskiössä ovat yksin alaikäisenä maahan tulleet pakolaiset. Tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt kuvailevaa kirjallisuuskatsausta. Tutkielma perustuu niin suomalaiseen kuin kansainväliseenkin kirjallisuuteen.</p> <p>Traumat ovat erittäin yleisiä yksin alaikäisenä maahan tulleiden keskuudessa ja se tulee huomioida myös näiden nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Trauman vaikutukset voivat olla emotionaalisia, fyysisiä, käyttäytymiseen ja sen häiriöihin liittyviä sekä mielenterveydellisiä. Suuri osa näistä pakolaisista kärsii myös posttraumaattisesta stressireaktiosta. Yksin tulleilla alaikäisillä posttraumaattisen stressireaktion todennäköisyys on korkea, juuri saapuneilla 71 % ja maahan asettuneilla 34 %. Traumojen tunnistaminen on tärkeä osa yksin tulleiden alaikäisten pakolaisten kanssa tehtävää sosiaalityötä. Jokaisen asiakkaan tilanteessa tilannearvio ja traumojen merkitys asiakkaaseen tulee tehdä yksilökohtaisesti. Traumat oireilevat eri tavoin ja ne voivat olla vaikeasti tunnistettavissa.</p> <p>Sosiaalityön asema traumojen ja niiden tuomien haasteiden ennaltaehkäisyssä on merkittävä. Sosiaalityöntekijät ovat uniikissa asemassa saadessaan ensikäden tietoa traumoista ja niiden vaikutuksista jo esimerkiksi pakolaisten ensimmäisestä kuulemiskerrasta lähtien saapumismaassa.</p> <p>Sosiaalityöntekijöiden tulee kohdata asiakkaat traumainformoidulla työotteella, joka ottaa huomioon trauman olemassaolon sekä sen vaikutukset yksilöön ja sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliseen suhteeseen. Traumainfomoidun työotteen avulla asiakkaan ja viranomaisen välille luodaan luottamuksellinen vuorovaikutussuhde, jonka avulla asiakkaan elämänlaatuun ja traumojen käsittelyyn voidaan vaikuttaa.</p>	
Asiasanat sosiaalityö, trauma, traumainformoitu työote, yksin maahan tulleet alaikäiset	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja Ohjaaja Johanna Moilanen	

KUVIOT

KUVIO 1 Turvapaikan hakeminen Suomessa (Maahanmuuttovirasto, 2021). 8

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien stressitekijöitä ennen maahanmuuttoa ja sen jälkeen Hallan (2007, 470) mukaan. 11

TAULUKKO 2 Trauman jälkeinen lapsen oireilu Kansainvälisen lasten traumaverkoston pohjalta. (NCTSN, 2021). 12

TAULUKKO 3 Kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto 17

TAULUKKO 4 Yhteenveto trauman vaikutuksista alaikäiseen lapseen. 21

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	2
2. PAKOLAISKRIISI JA ALAIKÄISET PAKOLAISET	4
2.1. PAKOLAISKRIISI	4
2.2. ERILAISET PAKOLAISTEN MÄÄRITELMÄT	4
2.3. ERILAISET OLESKELULUVAT	6
2.4. MIKSI YKSIN TULLEET ALAIKÄISET PAKOLAISET?	6
3. TRAUMA JA TRAUMAINFORMOITU TYÖOTE	10
3.1. TRAUMA	10
3.2. ALAIKÄISTEN PAKOLAISTEN TRAUMAN PIIRTEET	11
3.3. POSTTRAUMAATTINEN STRESSIREAKTIO	12
3.4. TRAUMAINFORMOITU TYÖOTE	13
4. TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAKU	15
5. TRAUMAN VAIKUTUKSET JA TRAUMAINFORMOITU TYÖOTE	18
5.1. PAKOLAISTEN TRAUMAN MAHDOLLISIA AIHEUTTAJIA	18
5.2. EMOTIONAALINEN TERVEYS JA KÄYTTÄYTYMINEN JA SEN HÄIRIÖT.....	19
5.3. MIELENTERVEYS JA FYYSSINEN TERVEYS	20
5.4. TRAUMAINFORMOITU TYÖOTE ALAIKÄISTEN TURVAPAIKANHAKIJOIDEN KANSSA TEHTÄVÄSSÄ SOSIAALITYÖSSÄ JA KOTOUTUMINEN.....	21
6. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	25
LÄHDELUETTELO.....	27

1. JOHDANTO

Pakolaiskriisi koskettaa myös Suomea. Vuonna 2015 maailmassa oli noin 65 miljoonaa pakolaista, joista noin puolet olivat alaikäisiä (Gusic ym., 2017, 1132-1149; Kokkonen, 2018, 98; UNHCR, 2016). Näin ollen alaikäiset pakolaiset muodostavat merkittävän osuuden myös Suomessa olevista pakolaisista. Aihe on erittäin ajankohtainen ja jatkuvasti eri medioissa suurennuslasin alla (Turtiainen, 2016, 203). Jatkuva keskustelu pakolaisista ja heidän ottamisestaan Suomeen herätti mielenkiintoni tutkia asiaa tässä kirjallisuuskatsauksessani. Tavoitteenani on selvittää, *millaisia vaikutuksia yksin alaikäisenä maahan tulleiden traumalla on yksilöön sekä miten traumaninformoitua työtettä voi toteuttaa yksin maahan tulleiden alaikäisten pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä.*

Kiinnostuin pakolaisnuorista ja heidän traumastaan entistä enemmän tehdessäni käytännön harjoittelun yksin alaikäisenä maahan tulleiden jälkihuollossa. Harjoittelussa sosiaalityöntekijät keskustelivat paljon siitä, kuinka mahdottomaksi nuorten elämä Suomessa on tehty. Nuorten kokemuksia ei huomioida, vaan byrokratian paineet pakottavat pakolaista kotoutumaan tietyllä tavalla ja tietyssä ajassa (Ulkomaalaislaki, 2004/301). Lakipykälien keskellä viranomaiset saattavat unohtaa, millaisista olosuhteista nuoret ovat saapuneet ja millaista traumaa he kantavat sisällään. Kotoutumislain mukaan nuoren tulisi oppia Suomen kieli ja kiinnittyä suomalaiseen yhteiskuntaan kolmen vuoden sisällä ensimmäisen kotoutumissuunnitelman kirjoittamisesta (Kotoutumislaki, 2010/1386 12§). Tässä kolmessa vuodessa nuoren olisi tullut järjestää elämänsä, opintonsa, ihmissuhteensa sekä kielitaitonsa suomalaiseen yhteiskuntaan sopiviksi (Laki kotoutumisen edistämisestä, 2010/1386).

Yksin alaikäisinä tulleiden pakolaisten kanssa tehtävä sosiaalityö sisältää paljon erityispiirteitä, kuten asiakkaiden vahvan traumataustan, yhteisen kielen puutteen sekä kulttuurilliset erot (Levenson, 2017; Halla, 2018, 3–4). Näiden aspektien tunnistaminen alaikäisten kanssa tehtävässä pakolaissosiaalityössä on tärkeää voidaksemme muokata palvelut jokaiselle asiakkaalle yksilöllisesti mahdollisimman hyviksi (Turtiainen, 2013, 203).

Pohdin kirjallisuuskatsauksessani, miten alaikäisenä omasta kotimaasta pakeneminen vaikuttaa yksilöön, millaisia traumoja tämä voi aiheuttaa ja millaisiin ongelmiin tämä voi jatkossa johtaa. Vanhojen traumakokemusten ja kotimaasta poistumisen syyt vaikuttavat vahvasti nuoren kiinnittymiseen uuteen yhteiskuntaan ja kotoutumiseen vieraaseen kulttuuriin. (Pihlaja, 2016, 39). Nuoret ovat tulleet Suomeen tai muualle uuteen maahan hyvinkin erilaisista lähtökohdista ja haasteet voivat vaihdella äärimäisistä haasteista vain pieniin haasteisiin (Castaneda ym., 2018, 118).

Esimerkiksi uuden kielen oppiminen on jo valmiiksi vaikeaa, mutta omat haasteet oppimisessa tai mielenterveydessä vaikeuttavat tilannetta entisestään. Kun näitä ei suostuta tutkimaan tai asiakas ei halua vastaanottaa tarjottua apua, tulee kotoutumisen edistäminen todella vaikeaksi. (Pihlaja, 2016.) Suomi on Rinteen (2019) tutkimuksen

mukaan Euroopan rasistisin maa. Tämä osaltaan voi tuottaa ongelmia alaikäisten pakolaisten kotoutumiseen ja hyvinvointiin. Suomessa jatkuvasti luodaan myös lisää painetta maahanmuuton vähentämiseen muun muassa Perussuomalaisten puolueen kasvaneen kannatuksen myötä. Kyseisen puolueen paljon kannatusta saanut ajatus "haittamaahanmuuton" rajoittamisesta voi osaltaan lisätä pakolaisten turvattomuuden tunnetta uudessa asuinmaassa ja vaikeuttaa integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Oletan, että nuorena iässä lapsuuden kehitysvaiheessa koettu pakolaisuuden aiheuttama trauma vaikuttaa merkittävästi ihmiseen monin eri tavoin. Näitä voi olla esimerkiksi käyttäytyminen ja sen häiriöt, mielenterveysongelmat sekä haasteet kotoutumisessa. Käytän tutkielmassani paljon psykologisia käsitteitä, kuten mielenterveyteen ja traumaan liittyviä käsitteitä. Tämä on kuitenkin sosiaalityön näkökulmasta perusteltua, sillä maahanmuuttotyön sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään psykologisesti sensitiivisesti lähestyttäviä nuoria ja siksi sosiaalityössä on tärkeää tutkia asiaa (Levenson, 2017).

2. PAKOLAISKRIISI JA ALAIKÄISET PAKOLAISET

Vuonna 2014 alkanut pakolaiskriisi koskettaa Suomeakin. Lähi-Idästä, Afrikasta sekä Etelä-Aasiasta saapuvat turvapaikanhakijat ovat lisääntyneet merkittävästi Syyrian sisällissodan, Afganistanin sodan sekä ilmastokriisin myötä. Jatkuva ilmastokriisi, sodat ja poliittiset konfliktit ovat lisänneet turvapaikanhakijoiden määrää jokaisessa Euroopan maassa. (Euroopan parlamentti.) Pakolaiskriisi luo jatkuvaa painetta yhteiskunnalle (Turtiainen, 2016, 203).

2.1. Pakolaiskriisi

Turvapaikanhakijoita saapuu Euroopan maihin perheinä, mutta jotkut saapuvat yksin ilman vanhempiaan. Vanhemmat saattavat lähettää lapsensa yksin Eurooppaan hakemaan turvapaikkaa paremman elämän toivossa, tai lapsi saattaa joutua pakenemaan yksin maasta jonkin ominaisuutensa, kuten seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon tai etnisen taustan takia (Castaneda ym., 2018, 12; Euroopan parlamentti).

Turvapaikanhakijamäärät Suomessa ovat vaihdelleet 2000-luvulla noin 1 500 ja 6 000 hakijan välillä. Pakolaiskriisin myötä 2010-luvun puolivälissä Suomeen saapui ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, yhteensä 32 476 henkilöä. Myöhemmin turvapaikanhakijoiden määrä on tasaantunut. (Sisäministeriö, 2021)

Suomi on kansainvälisin sopimuksin sitoutunut antamaan kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Perustana ovat Geneven vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (pakolaissopimus) ja muut kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä EU-lainsäädäntö. Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan Suomessa pakolaisasemaa tai toissijaista suojeluasemaa. Ulkomaalaislaissa on säännökset perusteista ja menettelyistä, joilla kansainvälistä suojelua annetaan. (Sisäministeriö, 2021.)

2.2. Erilaiset pakolaisten määritelmät

Puhekielessä pakolaisista puhuttaessa käsitteet voivat helposti mennä sekaisin. Pakolaisten, kiintiöpakolaisten ja turvapaikanhakijoiden määritelmät on hyvä erottaa toisistaan. Tässä kappaleessa esittelen erilaiset pakolaisten määritelmät.

Pakolaiset

Pakolaisella tarkoitetaan henkilöä, joka on paennut kotimaastaan esimerkiksi sodan, luonnonkatastrofin, vainon tai ihmisoikeusrikkomusten takia ja saanut pakolaissopimuksen mukaan määritellyn turvapaikan toisesta valtiosta (Castaneda ym., 2018, 29). Pakolaisaseman saa Suomessa myös henkilö, joka otetaan Suomeen YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n esityksestä pakolaiskiintiössä (Sisäministeriö, 2021).

Kiintiöpakolaiset

Suomeen otetaan myös kiintiöpakolaisia. Kiintiöpakolaisilla tarkoitetaan pakolaisia, jotka ovat lähteneet kotimaastaan tai pysyvistä asuinmaastaan esimerkiksi naapurimaahan. Näitä pakolaisia voidaan uudelleen sijoittaa pakolaiskiintiössä muihin maihin. Uudelleensijoittamisella tarkoitetaan pakolaisten siirtämistä ensimmäisestä turvapaikkamaasta toiseen valtioon, joka on valmis myöntämään pakolaisille oleskeluluvan. (Sisäministeriö, 2021.)

Kiintiöpakolaisia vastaanotetaan tietyin kriteerein. Kriteerit on asettanut YK:n pakolaisjärjestö. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevat saavat kiintiöpakolaisen statuksen. Kiintiöpakolaisen statuksen saadakseen tulee henkilön olla eniten apua tarvitsevassa ja haavoittuvassa asemassa (Maahanmuuttovirasto, 2021b). Kiintiöpakolaisten vastaanotto on tehokas ja vaikuttava tapa auttaa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia pakolaisia, sillä tulijoiden suojelun tarve ja muut oleskelun edellytykset selvitetään jo ennen heidän tuloaan Suomeen. Eduskunta päättää vuosittain valtion talousarvion hyväksymisen yhteydessä, kuinka monta kiintiöpakolaista Suomi sitoutuu ottamaan. Vuonna 2021 Suomi vastaanottaa 1 050 kiintiöpakolaista (Sisäministeriö, 2021).

Työvoimainen maahanmuutto

Suomeen saavutaan myös töiden perässä. Erityisesti kausityöntekijät ovat merkittävä osa Suomeen tulevista työperäisesti saapuneista maahanmuuttajista (Sisäministeriö, 2021).

Turvapaikanhakijat

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, jolle ei vielä ole myönnetty pakolaisasemaa tai turvapaikkaa (Castaneda ym., 2018, 29). Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan ulkomaalaista, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta (Sisäministeriö, 2021). Turvapaikanhakija saa pakolaisaseman, jos hänelle annetaan turvapaikka. Turvapaikanhakijat lähtevät kotimaastaan monista syistä: esimerkiksi pakoon sotaa, vainoa tai turvattomuutta. Suurin osa kotimaastaan pakoon lähtevistä päätyy oman maansa lähialueille. Osa heistä hakeutuu turvapaikanhakijoiksi Eurooppaan. Se, mihin maahan turvapaikanhakija päätyy, riippuu useista tekijöistä, kuten matkustusreitistä tai henkilön tiedoista kyseisestä maasta. (Sisäministeriö, 2021; Maahanmuuttovirasto, 2021b).

Yksin alaikäisenä maahan tullut pakolainen

Yksin alaikäisenä maahan tullut pakolainen on ulkomaalainen alle 18-vuotias, joka saapuu Suomeen yksin ilman huoltajaa. Yksin alaikäisenä ilman läheisiään maahan tulleet ovat haavoittuvimmassa asemassa, sillä heiltä puuttuu läheisten ja vanhempien tuki (Castaneda ym., 2018, 54). Alaikäisillä tarkoitetaan tässä yhteydessä alle 18-vuotiaita lapsia. Yhdistyneiden Kansakuntien lasten oikeuksien sopimus, Geneven pakolaissopimus sekä Haagin yleissopimus lasten suojelusta sitovat Suomea ja muita YK:n maita antamaan suojelua lapsille (Castaneda ym., 2018, 375).

2.3. Erilaiset oleskeluluvat

Oleskelulupa on joko määräaikainen tai pysyvä. Määräaikainen oleskelulupa myönnetään joko tilapäisenä tai jatkuvana oleskelulupana. Ensimmäinen lupa on aina määräaikainen (Maahanmuuttovirasto, 2021a).

Turvapaikka

Turvapaikka tarkoittaa, että henkilöllä on pakolaisasema. Turvapaikka myönnetään kerrallaan neljäksi vuodeksi. Kun henkilö saa turvapaikan, voidaan hänelle alkaa järjestelemään mahdollista perheenyhdistämistä (Maahanmuuttovirasto, 2021a).

Toissijainen suojelu

Turvapaikan saamisen edellytyksien jäädessä puutteellisiksi voidaan myöntää oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella (Maahanmuuttovirasto, 2021a). Lupa voidaan myöntää, jos turvapaikan hakijaa uhkaa kotimaassaan kuolema, kidutus tai muu loukkaava kohtelu sekä jos kotimaassa uhkaa mielivaltaisen väkivallan uhriksi joutuminen (Maahanmuuttovirasto, 2021a).

Oleskelulupa muulla perusteella

Yksilöllinen inhimillinen syy

Oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä myönnetään, jos kielteisen päätöksen antaminen olisi ilmeisen kohtuutonta terveydentilan, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen, inhimillisen syyn vuoksi (Maahanmuuttovirasto, 2021a). Yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella annetussa oleskeluluvassa huomioidaan erityisesti kotimaan olosuhteet ja turvapaikan hakijan haavoittuva asema. Suurin osa yksin tulleista alaikäisistä puutoaa tämän alakategorian alle, ja he saavat oleskeluluvan nimenomaan alaikäisyyden haavoittuvuuden vuoksi (Maahanmuuttovirasto, 2021a). EU:n säädökset määräävät, ettei alaikäisiä saa käännäyttää Euroopan rajalta pois (Euroopan Unionin tuomioistuin, 2013; Euroopan Unionin perusoikeuskirja, 24§).

Maasta poistumisen estyminen

Maasta poistumisen estymisen syitä voivat olla esimerkiksi jokin terveydellinen syy tai paluun tosiasiallinen mahdottomuus (Maahanmuuttovirasto, 2021a).

Työlupa

Työluvan saajalla tulee olla Suomessa työpaikka tai oma yritys (Maahanmuuttovirasto, 2021a)

2.4. Miksi yksin tulleet alaikäiset pakolaiset?

Maailmassa on yli 65 miljoonaa pakolaista, joista yli puolet ovat alle 18-vuotiaita lapsia (UNHCR, Anis ym., 2018, 189). Yksin tulleet alaikäiset ovat siis merkittävän suuri osa maailman pakolaisista. Myös Suomeen saapuu

ilman vanhempiaan muutamia satoja alaikäisiä pakolaisia joka vuosi (Anis ym., 2018, 189). Suurin osa näistä lapsista on poikia, sillä tytöillä on suurempi todennäköisyys joutua matkansa aikana hyväksikäytetyksi (Anis ym., 2018, 190; Hopkins ym., 2006, 27-52; Backlund ym., 2012, 34-35).

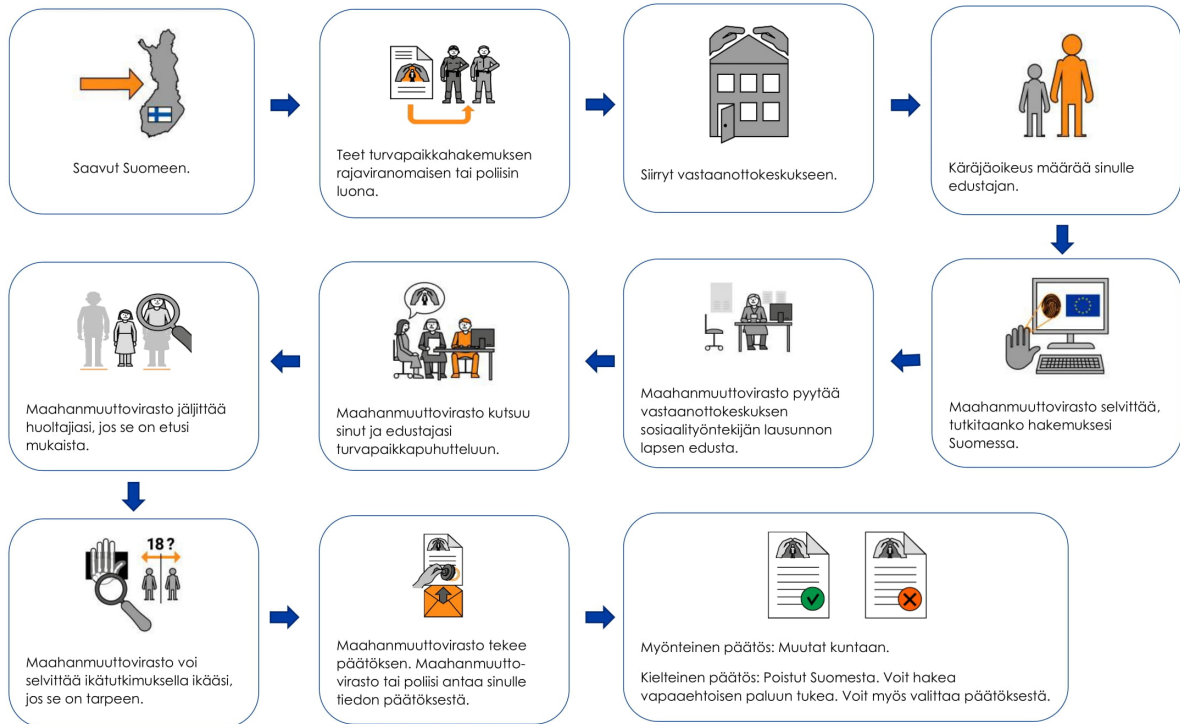
Yksin tulleet alaikäiset pakolaiset ovat sosiaalityön kannalta mielenkiintoinen ihmisryhmä, sillä he ovat monella tapaa marginaaliryhmä (Anis ym., 192; Björklund, 2014). Aniksen ym. (2018, 192) mukaan nuoret ovat toisaalta maahanmuuttajia ja samalla aikuisuuden kynnyksellä olevia uudessa kulttuurissa. Toisaalta nämä nuoret nähdään haavoittuvina ja viattomina uhreina ja toisaalta vahvoina selviytyjinä (Anis ym., 2018, 192; Wernesjö, 2014, 25-27).

Suomessa myös turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten määrän lisääntyminen on jatkuvasti yhteiskunnan suurenuslasin alla (Turtiainen, 2016, 203). Alaikäiset ovat myös erityisen haavoittuvassa asemassa oleva ihmisryhmä (Pojjula, 2016). Tässä yhteydessä tarkoitan alaikäisillä alle 18-vuotiaita. Pakkomuuton lisääntyminen on muokannut myös sosiaalityön toimintaympäristöä, menetelmiä sekä tietoperustaa (Turtiainen, 2016, 203).

Turvapaikanhakijoiden lisääntyminen on johtanut yhteiskunnallinen ilmapiiriin kiristymiseen ja näin ollen luonut myös avoimen rasistista ilmapiiriä Suomessa (Turtiainen, 2016, 203). Suomi onkin Rinteen (2019) tutkimuksen mukaan Euroopan rasistisin maa. Rasismilla tarkoitetaan epätasa-arvoa, viha-aatteiden vahvistamista ja yhteiskunnan rauhan horjuttamista. Rasismi perustuu täysin kuvitelmiin ja oletuksiin (Rinne, 2019,4). Myös maahanmuuttajien kanssa tehtävä sosiaalityö saa osansa rasismista (Turtiainen, 2016, 203), ja näin ollen asiaa on tärkeää tutkia saadaksemme lisää tietoa turvapaikanhakijoista ja voidaksemme murtaa pakkomuuttoon ja turvapaikanhakijoihin sekä näitä auttaviin tahoihin liittyvää stigmaa. Avoimen rasistiset sekä nationalistiset asenteet vaikeuttavat entisestään uuteen yhteiskuntaan ja kulttuuriin mukautumista kontrollin, riiston ja eriarvoistamisen kautta ja tekevät näin ollen nuoren kotoutumisesta äärimmäiseen haastavaa (Turtiainen, 2016, 203; Rinne, 2019, 13).

Kaikkien pakolaisten joukosta nousee huolestuttavasti esille yksin ilman huoltajaa maahan tulleiden alaikäisten pakolaisten ryhmä. Nämä kyseiset pakolaiset ovat äärimmäisen haavoittuvassa asemassa oleva ihmisryhmä ja näin ollen he ovat alttiimpia erilaisille mielenterveyden ongelmille (Castaneda ym., 2018, 150). Kyseinen ihmisryhmä on myös oikeutettu lastensuojeluun rinnastettaviin palveluihin ja ovat erityisessä riskiryhmässä ja ennaltaehkäisevän sosiaalityön toiminnan piirissä (Castaneda, 2018, 150; 264). Alla olevassa Maahanmuuttoviraston kuviossa on eritelty ilman huoltajaa maahan tulevan lapsen turvapaikan hakemisen prosessia. Kuten kuviosta näkee, prosessi on monivaiheinen ja haastava.

Turvapaikan hakeminen Suomessa: Ilman huoltajaa oleva lapsi

10.5.2021 - suomi - Asiakasohje: Turvapaikan hakeminen Suomessa: Ilman huoltajaa oleva lapsi - Kuvat: Papunefin kuvapankki, papunet.net, KUVAKO

KUVIO 1 Turvapaikan hakeminen Suomessa (Maahanmuuttovirasto, 2021).

Maahanmuuttajanuoret kokevat paljon syrjintää ja rasismia Suomessa etnisen taustansa vuoksi. Suomessa suhtaudutaan ennakkoluuloisesti muualta tulleisiin ihmisiin, luultavasti osittain suurta suosiota nauttivan perussuomalaisen puolueen vuoksi. Useimpien suomalaisten käsitykset maahanmuuttajista pohjautuvat täysin perussuomalaisen levittämään oikeistopropagandaan, rasismiin ja fasismiin. Tämän vuoksi maahanmuuttajat saavat kokea huutelua ja syrjintää työmarkkinoilla tai opinnoissa. Rasismi voikin johtaa kontrolliin, riistoon ja eriarvoistamiseen (Rinne, 2019, 4).

On totta, että kaikki maahanmuuttajat voivat kokea rasismia, mutta yksin alaikäisenä maahan tulleet voisi nähdä haavoittuvammassa asemassa kuin muut pakolaiset. Yksin alaikäisenä maahan tullut pakolainen on menettänyt kokonaan oman tutun sosiaalisen turvaverkkonsa (Castaneda ym., 2018, 291). Ilman vanhempiaan ja läheisiään saapunut lapsi tai nuori voi olla alttiimpi traumatisoitumiselle yllättävän itsenäistymisen myötä (Castaneda ym., 2018, 107). Tämä voi vahvistaa entisestään ulkopuolisuuden ja turvattomuuden tunteita. Lapsi voi kokea olonsa haavoittuvammaksi, sillä on jo valmiiksi yksin ja ulkopuolinen muihin nähden (Castaneda ym., 2018, 107). Yksin alaikäisenä maahan tullut nuori on joutunut erilleen perheestään ja on todennäköisesti kokenut vahvoja traumoja kotimaassaan, matkalla Suomeen sekä Suomessa perille saavuttuaan (Halla, 2007, 469-470). Vanhempien

tuki, turva ja esimerkin näyttäminen on lapsen mielenterveyden ja kehityksen kannalta tärkeää, sillä lapsi ottaa mallia vanhemmistaan (Castaneda ym., 2019, 54).

Traumatisoituminen on lapsuuden ja alaikäisyyden näkökulmasta myös huomioitava, sillä lapsuuden merkittävässä kehitysvaiheissa ja herkkyykskausilla tapahtuvat traumaattiset tapahtumat voivat vaikuttaa omalta osaltaan mielenterveysongelmien kehittymiseen (Henriksson ym., 2017, 257-280; Castaneda ym., 2018, 53; Poijula, 2016). Pakolaisten mielenterveydellinen oireilu on yleistä esimerkiksi kotimaan tapahtumien, vaikean pakomatkan tai sopeutumisongelmien vuoksi (Castaneda ym., 2018, 50).

Stigma tulee siis rikkoa ja nähdä alaikäisenä yksin maahan tulleet äärimmäisen haavoittuvana ihmisryhmänä ja kohdata nämä traumainformoidun työtteen avulla (Levenson, 2017, 106). Sosiaalityön kannalta kyseessä on tärkeä aihe, miltei jokaisessa sosiaalityön alassa vastaan voi tulla alaikäinen pakolainen, joka tulee osata kohdata oikealla sensitiivisyydellä. Lapsuus on herkkyyksaika ja luo pohjan aikuisuuteen. Jos lapsuuden ikävaiheessa tapahtuu merkittäviä traumaattisia tapahtumia, voi lapsen kehitys kärsiä merkittävästi (Castaneda ym., 2018, 107; Poijula, 2016).

Hallan (2017, 3-4) mukaan suomalaisessa viranomaisjärjestelmässä pakolaisten kohtaaminen ei ole ollut mutkatonta. Yhteisen kielen puuttuminen ja kulttuurilliset sekä ulkoiset eroavaisuudet voivat aiheuttaa ennakkoluuloja ja väärinkäsityksiä (Halla, 2017, 3-4). Pakolaisten traumaattisia taustoja voi olla myös vaikea ymmärtää ja uskoa todeksi (Halla, 2017, 3-4). Hallan mukaan pakolaisten mielenterveyden edistäminen onkin jatkuvaa työtä, joka ei tule heti valmiiksi. Puutteelliset tiedot mielenterveysongelmien erityispiirteistä pakolaistaustaisilla henkilöillä voivat tehdä ongelmien tunnistamisesta vaikeaa. (Castaneda ym., 2018, 155). Voidaksemme ohjata pakolaisia oikeanlaisten palveluiden ja tuen piiriin, on tärkeää tunnistaa nämä erityispiirteet. Uuteen maahan ja kulttuuriin sopeutuminen voi olla haastavaa ja asiaa tulee tutkia, jotta voimme edistää integroitumista yhteiskuntaan.

3. TRAUMA JA TRAUMAINFORMOITU TYÖOTE

Tutkielmassa keskeisiä käsitteitä ovat trauman ja posttraumaattisen stressireaktion käsitteet. Esittelen myös pakolaisten traumojen erityispiirteet. Pyrin myös yhdistelemään traumainformoidun työotteen käsitteistöä pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä.

3.1. Trauma

Traumalla tarkoitetaan yksilön kokemaa uhkaavaa tilannetta, joka aiheuttaa normaalia elämää häiritseviä reaktioita. Trauma määritellään henkiseksi tai ruumiilliseksi vaurioksi tai haavaksi, jonka on aiheuttanut traumatisoiva tapahtuma (Terr, 1991, 10-20; Henriksson ym., 2017, 273-280). Haravuori ym. (2016) kuvailevat traumaattista tapahtumaa kontrolloimattomuuden sekä ennustamattomuuden kautta. Tällaisia tapahtumia voivat olla esimerkiksi katastrofi tai suuronnettomuus. Haravuori ym. (2016) määrittelevät traumatisoivan tapahtuman myös ihmisen elämänarvoihin vaikuttavuuden kautta. Saari (2000, 39) toteaa, että traumatisoituminen voi tapahtua sekä välittömälle että välilliselle uhrille. Välillisellä uhrilla tarkoitetaan esimerkiksi silminnäkijöitä (Saari, 2000, 39; Haravuori ym. 2016).

Seurauksena traumasta on traumaattinen stressi. Yksittäinen trauma aiheuttaa 1-tyypin trauman. Toistuvia traumatisoivia tekijöitä elämässään kokevat kärsivät 2-tyypin traumasta. Useat alaikäiset pakolaiset menevät tähän kategoriaan (Halla, 2007, 479). Traumoja voi olla esimerkiksi väkivallan uhriksi joutuminen, läheisen kuolema, insesti, ryöstö tai suuronnettomuus (Terr, 1991, 10-20). Ohimenevän akuutin stressireaktion kesto vaihtelee muutamasta päivästä jopa kuukauteen. Akuutin stressireaktion oireina ovat esimerkiksi tietoisuuden ja todellisuuden tajun heikkenemistä, lamaantumista, unihäiriötä sekä harhoja (Henriksson ym., 2017, 273-280).

Trauman aiheuttama psyykinen sokki suojaa yksilön psyykettä sekä turvaa eloonjäämisen (Henriksson ym., 2017, 273-280; Haravuori ym., 2016; Saari, 2000, 42). Psyykkisen sokin jälkeen alkaa reaktiovaihe, jossa trauman kokenut alkaa käsitellä tapahtunutta. Tapahtuman käsittely voi laukaista erilaisia tunnereaktioita sekä somaattista oireilua (Henriksson ym., 2017, 273-280). Reaktiovaiheen jälkeen trauman kokenut alkaa käsittelemään ja työstämään kokemustaan sekä yrittää palata normaaliin arkeensa (Henriksson ym., 2017, 273-280).

Kansainvälisen DSM-V määritelmän mukaan trauma määritellään yksilön kognitiivisten, emotionaalisten, behavioraalisten sekä sosiaalisten responssien traumaattiseen tai stressaavaan tilanteeseen kautta (Gore-Felton ym., 2015). Gore-Feltonin ym. (2015) mukaan traumaattiselle tapahtumalle voi altistua suoraan, todistajana tai vain kuulemalla läheiselle tapahtuneen jotain sekä joutumalla jatkuvasti kontaktiin traumaattisen tapahtuman yksityiskohdille. Traumaattisesta tapahtumasta kehittyy traumaperäinen stressireaktio, kun tilanteessa koettu stressi on erittäin suurta. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi kuoleman uhka, vakava vamma tai seksuaalinen kaltoinkohtelu. DSM-V:ssa ilmenevän määritelmän Gore-Feltonin ym. (2015) mukaan oireiden kirjo on laaja. Näitä

ovat esimerkiksi välttely, kognitioiden sekä mielialojen negatiiviset muutokset, tapahtuman käyminen lävitse mielessä yhä uudelleen, sekä merkittävä kiinnostuksen väheneminen asioihin, jotka aiemmin yksilö on kokenut mielekkäiksi. Yksilö voi kokea pelkoa ja ahdistuneisuutta, vaikeuksia kokea mielihyvää tai epäytytyväisyyttä elämään. Dissosiativiset oireet ovat myös yleisiä. (Gore-Felton ym., 2015). Tällaiset järkyttävät elämäntapahtumat voivat laukaista tai pahentaa mielenterveyden häiriöitä (Henriksson ym., 2017, 273-280). Pakolaisuus on jo itsessään äärimmäisen traumaattinen kokemus (Halla, 2018, 3). Pakolaisilla onkin erityisen paljon mielenterveyttä kuormittavia riskitekijöitä (Castaneda ym., 2018, 106).

3.2. Alaikäisten pakolaisten trauman piirteet

Yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten trauma sisältää tiettyjä piirteitä. Alla oleva taulukko (Taulukko 1) selventää näitä pakolaisten stressitekijöitä ja mahdollisia trauman aiheuttajia (Halla, 2007, 470). Tämä taulukko viittaa yleisesti kaikkiin pakolaisnuoriin, mutta on näin ollen yleistettävissä myös alaikäisiin yksin tulleisiin. Pakolaisnuoret kokevat pitkäaikaista turvattomuutta, vainoa, eron perheestään, huolia oleskelulupapäätöksistä, huolta kotimaasta ja siellä olevista perheenjäsenistä, kielen oppimiseen liittyviä haasteita, sopeutumisvaikeuksia sekä sosiaalisen verkoston uupumista (Halla, 2007, 470). Myös Lähteenmäen (2016) mukaan alaikäisiä pakolaisnuoria vaivaavat eniten ero perheestä ja perheenyhdistämiseen liittyvät haasteet. Nuorilla on myös merkittävää pelkoa virkavaltaa kohtaan ja haasteita kototutumisessa (Lähteenmäki, 2016). Myös sota- ja salakuljetuskokemukset, kadulla eläminen sekä lapsisotilaskokemukset korostuivat alaikäisten yksintulleiden pakolaisten traumoissa (Lähteenmäki, 2016).

TAULUKKO 1 Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien stressitekijöitä ennen maahanmuuttoa ja sen jälkeen Hallan (2007, 470) mukaan.

Pakolaistaustaisten maahanmuuttajien stressitekijöitä	
Pitkäaikainen turvattomuus ja huoli selviytymisestä esimerkiksi sota-alueella	Kielen oppiminen
Perheenjäsenten ja läheisten kuolemat ja katoamiset, perheestä erossa oleminen	Huoli oleskelulupapäätöksestä ja tulevaisuudesta
Pakolaisleirikokemukset	Sosiaalisen tuen ja verkostojen puuttuminen, juurettomuus
Vankilassa ja pidätettynä oleminen, kidutus ja pahoinpitely	Huoli kotimaassa olevista perheenjäsenistä ja sukulaisista
Vainotuksi joutuminen kansallisuuden, poliittisten mielipiteiden, uskonnon tms. takia	Syrjintä uudessa asuinmaassa
Pakomatkaan liittyvät traumaattiset kokemukset	Ongelmat sopeutumisessa uuteen kulttuuriin ja itsenäistymisessä

Kansainvälinen lasten traumaverkosto (NCTSN) on myös luonut yksin tulleiden alaikäisten pakolaisten traumoja kuvailevan taulukon, joka on nähtävissä alla (Taulukko 2). Kansainvälinen lasten traumaverkosto (NCTSN) jakaa oirekuvaukset lapsen iän mukaan. Taulukossa on jaettu alaikäiset pakolaiset ala- sekä yläaste- ja lukioikäisiin lapsiin, sillä lapsen ikävaihe on merkittävä tekijä oireiden ilmenemisessä (NCTSN, 2021; Levenson, 2017). Trauman jälkeinen oireilu näkyy käytöksen muutoksissa, syyllisyyden tuntemuksissa, ongelmina koulussa, häpeän tunteina ja pelkona. Ihmissuhteet ovat haastavia ja somaattiset oireet ovat yleisiä. (NCTSN, 2021).

TAULUKKO 2 Trauman jälkeinen lapsen oireilu Kansainvälisen lasten traumaverkoston pohjalta. (NCTSN, 2021).

Ala-asteikäiset lapset	Yläaste- ja lukioikäiset nuoret
Käytöksen muutokset, kuten aggressio, viha, ärtyneisyys, eristäytyminen muista, surullisuus	Syyllisyyden tunteet tapahtuneista pahoista asioista
Ongelmat koulussa	Häpeän tunteet
Ongelmat tovereiden kanssa	Avuttomuuden tunteet
Pelko vanhemmista irtaantumisesta	Maailmankäsityksen muuttuminen
Pelko siitä, että jotain pahaa tapahtuu	Uskon menettäminen
Somaattiset oireet	Ongelmat suhteissa: ystävät, opettajat, perhe
	Käyttäytymisongelmat

3.3. Posttraumaattinen stressireaktio

Traumaa seuraava stressireaktio voi joskus kuitenkin jäädä päälle. Traumaa seuraava oireyhtymä on traumaperäinen stressireaktio (PTSD). Traumaperäistä stressireaktiota kuvaa pitkäkestoisuus ja siihen liittyy kokemus kuoleman uhasta (Henriksson ym., 2017, 273-280). PTSD voi kehittyä muutamien päivien tai useamman kuukauden traumaattisen tapahtuman jälkeen tai jopa vuosienkin päästä traumaattisesta tapahtumasta (Henriksson ym., 2017, 273-280).

PTSD:ssa erotellaan kolme oireiden pääryhmää: ahdistavat traumaattisen tapahtuman toistumisen kokemukset, elämänlaatua heikentävä välttämiskäyttäytyminen ja tunnereaktioiden turtuminen sekä unihäiriöinä ja ahdistusoireina ilmenevä vireystilan nousu (Henriksson ym., 2017, 273-280). PTSD:n tunnistamisessa keskeisiä tekijöitä ovat kohonnut vireystila, uni- ja muistihäiriöt, somaattiset oireet, sosiaalista vetäytymistä sekä trauman kaltaisista tilanteista pois jäämistä. Masentuneisuus, tunteiden kontrolloinnin vaikeus sekä ahdistuneisuus ovat yleisiä

oireita (Henriksson ym., 2017, 273-280). Myös itsetuhoinen, impulsiivinen sekä pakko-oireinen käytös voivat olla PTSD:stä kertovia oireita (Henriksson ym., 2017, 273-280). Posttraumaattinen stressireaktio voi johtaa muihin mielenterveysongelmiin tai jopa persoonallisuuden muuttumiseen (Henriksson ym., 2017, 273-280).

Aina trauman kokeminen ei johda traumaattisen stressireaktion kehittymiseen, mutta pakolaisnuorten keskuudessa PTSD on erittäin yleinen vaiva ja sen esiintyvyys on huomattavasti suurempi kuin muilla ihmisryhmillä (Gusic ym., 2017; Halla, 2007, 470). Juuri maahan saapuneista pakolaisista 71 prosentilla ja maahan asettuneista pakolaisista 34 prosentilla ilmeni posttraumaattisen stressireaktion oireita (Gusic ym., 2017).

3.4. Traumainformoitu työote

Traumainformoitu työote perustuu turvallisuuteen, luottamukseen, yhteistyöhön, valinnanvapauteen, jaettuun valtaan ja voimaannuttamiseen (Levenson, 2017, 106; Levenson, 2020, 288). Levenson (2017) käyttää traumainformoidusta työotteesta lyhennettä TIC (trauma-informed care), johon itsekin tässä tekstissä viitataan. Hän painottaa, että traumainformoitu työote tulee erottaa traumakeskeisestä terapiasta, koska traumainformoidun työotteen keskiössä ei ole menneiden traumojen selvittäminen, vaan traumat tulee nähdä asiakkaan nykyisiin ongelmiin vaikuttavina tekijöinä.

Käytännössä traumainformoitu työote tarkoittaa nuoren kohtaamista turvallisessa ympäristössä ja luottamussuhteen rakentamista sosiaalityöntekijän ja nuoren välille (Levenson, 2017). Sosiaalityöntekijän tavoitteena on luoda traumoja kokeneelle nuorelle sellainen tila, jossa nuori kokee turvallisesti puhua omista vaikeista kokemuksistaan ja välttää esimerkiksi painostamista. Käytännössä tämä voi tarkoittaa jo pelkästään työhuoneen sisustamista kotoisammaksi. Viranomaisen tulee välttää painostamista ja antaa nuoren kertoa kokemuksistaan itselle sopivalla tavalla (Levenson 2017; Levenson, 2020). Viranomaisen tulee olla helposti lähestyttävä ja luottamuksellinen aikuinen, jonka seurassa ei tarvitse pelätä (Levenson, 2017; Levenson, 2020).

Haitalliset lapsuuden kokemukset (ACE), joita yksin tulleilla alaikäisillä pakolaisnuorilla on, voivat aiheuttaa pitkävaikutteisia traumoja (Levenson, 2020, 289; Felitti, 1998). Levensonin (2017, 107–108) mukaan on tärkeää tiedostaa traumatisoituneiden nuorten emotionaalinen haavoittuvuus ja tarjota turvallinen ympäristö puhua omista asioista. Traumainformoitu työote voidaankin nähdä terapeuttisena työmuotona (Levenson, 2020, 289).

Traumainformoitua työotetta käyttäessä tulee sosiaalityöntekijän huomioida merkittävä sensitiivisyys asiakkaiden kanssa työskennellessä. Asiakkaille pitää luoda fyysisesti sekä psykologisesti turvallinen ympäristö ja näin ollen antaa mahdollisuus asiakkaalle myös ottaa etäisyyttä asioihin (Levenson, 2020, 293). Kun sosiaalityöntekijä antaa asiakkaalle tarpeeksi tilaa, hän vahvistaa myös asiakkaan ja viranomaisen välistä luottamussuhdetta, joka on äärimmäisen tärkeä ydin traumainformoidussa työotteessa (Levenson, 2020, 289).

Levensonin (2017, 107) mukaan traumainformoidussa työotteessa sosiaalityössä tulee nähdä asiakkaan ongelmat sopeutumisen haasteiden näkökulmasta. Asiakkaan trauma tulee huomioida eräänlaisena kehyksenä asiakkaan kokemusten ymmärtämisessä. Trauma tulee nähdä voimakkaasti identiteettiin vaikuttavana tapahtumana vielä nykypäivänäkin. Sosiaalityöntekijän tulee ymmärtää, että nuoren kokemat traumat vaikuttavat tunteiden säätelyyn, käyttäytymiseen, ihmissuhteisiin sekä selviytymiskeinoin. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on huomioida negatiivinen käyttäytyminen sellaisena selviytymiskeinona, joka traumaattisessa ympäristössä oli toimiva, mutta on muuttunut itsetuhoiseksi tai haitalliseksi. Tällaiset haitalliset selviytymiskeinot tulee nähdä nuoren kehittämisenä selviytymiskeinoina elämää uhkaavissa tilanteissa. (Levenson, 2017, 107).

Traumatisoituneet asiakkaat tulee traumainformoidussa työotteessa Levensonin (2020, 293) kohdata ikään kuin trauma-käsitteen läpi. Sosiaalityöntekijän tulee käsittää traumojen merkitys asiakkaan elämässä ja hänen kanssaan tehtävässä työssä. Levenson (2020, 294) painottaa myös, että traumainformoidussa työotteessa on keskeistä myös huomioida avun hakemisen olevan jo itsessään haasteellinen prosessi asiakkaalle.

Traumainformoidussa työotteessa on myös keskeistä vastakkainasettelun välttely sekä asiakkaan itsesäätelyn ja ihmissuhteiden taitojen huomiointi (Levenson, 2020, 294). Sosiaalityöntekijän tulee huomioida, että sosiaalityöntekijän ja asiakkaan väliset kohtaamiset voivat vaikuttaa asiakkaan muihin suhteisiin (Levenson, 2020, 294).

Levensonin (2020, 295) mukaan traumainformoidussa työotteessa keskeistä on myös yhteistyö. Sosiaalityöntekijän tulee esittää kysymyksiä eikä vain kertoa suoria ohjeita. Myös asiakkaan puhuttelu kunnioittavalla tavalla sekä valta-asetelmien purkaminen on tärkeä osa traumainformoitua työtettä. Luottamuksellisen, turvallisen, ystävällisen ja traumojen olemassaolon huomioivalla työotteella työntekijä voi edistää asiakkaan psykososiaalista toimijuutta ja auttaa tätä muuttamaan elämänsä. (Levenson, 2020, 295-297).

4. TUTKIELMAN TOTEUTUS JA TIEDONHAKU

Tutkielmani on toteutettu kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaus on metodi, jolla tutkitaan tehtyä tutkimusta. Tavoitteena on kehittää jo olemassa olevia teorioita sekä mahdollisesti kehittää myös uusia teorioita. Kyseessä ei ole pelkkä lyhyt yhteenveto, vaan kirjallisuuskatsauksen tulee olla analyttinen ja kriittinen. Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen perustyyppiin, joita ovat kuvaileva, systemaattinen sekä meta-analyttinen kirjallisuuskatsaus. Tämä tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on luoda tutkimuskysymyksien avulla muita tutkimuksia yhdistelevä kokonaisuus. (Kangasniemi ym., 2013).

Aloitin tiedonhakuni JYKDOK:n kautta etsimällä Jyväskylän yliopiston kirjastosta traumaan liittyvää kirjallisuutta. Löysin yleisiä kirjoja liittyen traumaan, kuten Psykiatria -kirjan osuus *Psykykkiset kriisit, sopeutumishäiriöt ja stressireaktiot* (Henriksson ym., 2017), josta sain suoran käsitteenmäärittelyn traumalle. Etsin JYKDOK:n sisällöstä myös käsitteellä ”yksintulleet alaikäiset”. Tämä tuotti 41 osumaa, joista relevantteja oli vain muutama. Näin löysin muutamia pro gradu -tutkielmia, jotka käsittelivät yksin alaikäisenä maahan tulleita. Näistä tutkielmista luin lähdeluetteloita ja etsin sitä kautta sopivia lähteitä. Kuitenkin oman aiheeni tarkan rajauksen vuoksi sopivia lähteitä oli haasteellista löytää. Etsin Google Scholarista suomeksi käsitteillä ”turvapaikanhakija” ja ”yksin alaikäisenä maahan tulleet”. Tuloksia tuli 1970. Suurin osa tuloksista meni täysin oman aiheeni ohi hakusanan ollessa liian laaja. Löysin kuitenkin muutamia omaan aiheeseeni sopivia tekstejä, mutta luettuani niitä tarkemmin havaitsin, että ne viistivät aivan eri suuntaan kuin mitä itse halusin tutkia. Siirryin siis hakemaan tietoa lähinnä englannin kielellä, koska suomeksi hakusanat ”pakolainen ja trauma” tai ”yksin alaikäisenä maahan tulleet” tuotti todella vähän tuloksia.

Vähäisten osumien jälkeen siirryin hakemaan tietoa JYKDOK:sta. Ensin etsin englanniksi JYKDOK:n tietokannasta käsitteillä ”refugee AND trauma” sekä ”unaccompanied minor”. Näillä hauilla osumia alkoikin jo tulla ja aloin löytää sopivia lähteitä. Löysin muutamia opinnäytetöitä, joiden lähdeluetteloita tutkimalla löytyi muutama kiinnostava lähde. JYKDOK:n kautta siirryin ProQuestin Social Services Abstracts -tietokantaan ja sieltä jatkoin tiedonhakua englanniksi. Käytin hakusanoina käsitteitä ”refugee and trauma” ja ”unaccompanied minor and trauma”. Rajaamalla haut abstraktiin ja vertaisarvioituihin artikkeleihin löysin osuvampia kohteita, kuten *Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors* (Vervliet ym., 2014) ja *Dissociative Experiences and Trauma Exposure Among Newly Arrived and Settled Young War Refugees* (Gusic ym., 2017). Etsin myös käsitteillä ”refugee AND trauma OR PTSD”. Tämä haku kuitenkin oli liian laaja ja tuotti paljon osumia enemmänkin psykologian tutkimuskentälle ja aiheen vierestä. Kokeilin hakua myös suomeksi: ”pakolai* AND trauma”, mutta tämä ei tuottanut ollenkaan osumia käsitteiden muokkaamisesta huolimatta. Näin ollen pitäydyin alkuperäisissä käsitteissä ”refugee AND trauma”.

ProQuestista lähteitä etsiessäni sain olla tarkkana, etteivät lähteet ole liian vanhoja ja tämän vuoksi epäsopivia aiheeseeni tai liian maantieteellisesti rajattuja. Lähteiden perusteella pakolaisten traumat ovat lähinnä peräisin sodasta. Lähteitä tutkiessani kirjallisuus nimenomaan alaikäisenä yksin tulleista on suhteellisen tuoretta ja asiaa on tutkittu pakolaisten näkökulmasta vain noin kymmenen vuotta. Yleisesti traumasta kirjallisuutta tietenkin löytyi useiden kymmenien vuosien takaa (esimerkiksi Terr, 1991, 10-20).

Mietin pitkään, miten kytken aiheeni sosiaalityöhön. Lopulta päädyin valitsemaan traumainformoidun työotteen yksin alaikäisten maahan tulleiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Aloitin hakuni Google Scholarista sanoilla ”trauma” AND ”social work” AND ”refugee”. Näillä hakusanoilla löysin Jill Levensonin teoksen *Trauma-Informed Social Work Practice* (2017). Samoilla hakusanoilla löysin myös teokset *Maahanmuuttopalvelut ja hyvinvointi* (Hiitola ym., 2018), *Kansainvälinen sosiaalityö* (Jäppinen ym., 2016), *Translating Trauma-Informed Principles into Social Work Practice* (Levenson, 2020) sekä *Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö* (Korhonen ym., 2013). Näitä lähteitä minulle suositeltiin myös kandiseminaarissa.

Kirjallisuuden kannalta oli tärkeää lukea myös lakia ja etenkin ulkomaalaislakia (2004/301) sekä lakia kotoutumisen edistämisestä (2010/1386). Nämä lakipykälät ovat keskeinen asia maahanmuuttajien kanssa tehtävässä sosiaalityössä ja näin ollen tässäkin kirjallisuuskatsauksessa niitä ei voi jättää ulkopuolelle. Alla on taulukko käyttämästäni aineistokirjallisuudesta.

TAULUKKO 3 Kirjallisuuskatsauksessa käytetty aineisto

Teoksen nimi	Tekijä	Julkaisu vuosi ja -paikka
Dissociative Experiences and Trauma Exposure Among Newly Arrived and Settled Young War Refugees	Sabina Gusic, Etzel Cardena, Hans Bengtsson & Hans Peter Söndergaard	2017, Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 26:10, 1132-1149.
Kansainvälinen sosiaalityö	Maija Jäppinen, Anna Metteri, Satu Ranta-Tyrkkö & Pirkko-Liisa Rauhala	2016, Tallinna.
Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors	Marianne Vervliet, Jan Lammertyn, Erik Broekaert & Ilse Derluyn	2014, European Child Adolescent Psychiatry 23:337–346.
Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi	Johanna Hiitola, Merja Anis & Kati Turtainen	2018, Tampere.
Mielenterveys.	Anu E. Castaneda, Snellman, O., Garoff, F., Klemettilä, A., Lehti, V., Qvarnström-Obrey A-C., ... & Tapio Halla.	2019, Teoksessa N. Skogberg, K-L. Mustonen, P. Koponen, P. Tiittala, E. Lilja A. Ahmed, ... & A.E. Castaneda (toim.), <i>Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista</i> . 199–212. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus.
Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö	Vesa Korhonen & Sauli Puukari	2013, Jyväskylä.
Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa, PALOMA-käsikirja.	Anu E. Castaneda, Johanna Mäki-Opas, Satu Jokela, Nina Kivi, Minna Lähteenmäki, Tanja Miettinen, Satu Nieminen, Päivi Santalahti & PALOMA-työryhmä	2018, Helsinki. Terveystieteiden tutkimuskeskus.
Psyykkiset kriisit, sopeutumishäiriöt ja stressireaktiot	Markus Henriksson & Jouko Lönnqvist	2017, Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M., Partonen, T. & Aalberg, V. Psykiatria. Duodecim: Helsinki, teoksessa Psykiatria(10., uudistettu painos).
Psyykkisesti sairas maahanmuuttaja	Tapio Halla	2007, Tampere. Teoksessa Duodecim 123, 469–475. Honkasalo, Veronika (2016) Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyysverkostoja ja tietoa. Näkökulma 28, Nuorisotutkimusverkosto. s. 469-475.
Traumaattiset kokemukset.	Henna Haravuori, Mauri Marttunen & Liisa Viheriälä.	2016, Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, A. Sourander (toim.), <i>Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria</i> . 91–96. Kustannus Oy Duodecim.
Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective?	Ulrika Wernesjö	2011, Childhood 19 (4) 495-507. Sage.

5. TRAUMAN VAIKUTUKSET JA TRAUMAINFORMOITU TYÖOTE

Pakolaisuus on jo itsessään ihmiselle erittäin traumaattinen kokemus (Halla, 2018, 3). Yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisuuteen liittyy niin luopuminen kotimaasta kuin omasta kodista ja perheestä. Pakolaiset ovat usein kokeneet traumaattisia tapahtumia omassa kotimaassaan, maasta lähdettäessä, pakomatkan aikana, uuteen maahan saapuessa sekä uudessa maassa olon aikana (Castaneda ym., 2018, 49; 118). Hallan (2018, 3-4) mukaan uuteen maahan muutettuaan alaikäisen lapsen uuden elämän rakentaminen ilman kielitaitoa ja omia läheisiä on erittäin haastavaa. Hänen mukaansa tällaiset stressitekijät voivat johtaa psyykkisiin ongelmiin ja sairastumiseen.

5.1. Pakolaisten trauman mahdollisia aiheuttajia

Pakolaiset ovat usein vahvasti traumatisoituneita (Castaneda ym., 2018, 49; 118; Lähteenmäki, 2016). Yksin tulleet alaikäiset eivät ole tässä asiassa poikkeus. He ovat joutuneet mahdollisesti elämään jatkuvan väkivallan ja pelon keskellä. Lapset ovat nähneet, kuinka heidän perhettään on kidutettu tai jopa pahimmassa tapauksessa lapsia itseäänkin on kidutettu. He ovat nähneet itselle rakkaiden ihmisten teloittamista ja joutuneet pakenemaan äärioikeiston sotarekrytointeja ja pakkoavioliittoja. Lapset voivat olla myös ihmiskaupan uhreja, jotka ovat joutuneet muun muassa seksiorjiksi. (Castaneda ym., 337; Halla, 2007, 470.)

Vaikka kotimaassa ei vielä merkittäviä traumoja olisi päässyt syntymään, pakomatka on voinut olla vaarallinen ja pitkä. Alaikäiset ovat nähneet ihmisten hukkuvan Välimeren, joutuneet pompoteltavaksi Kreikan ja Turkin rajalla edestakaisin ja joutuneet kulkemaan vaarallisissa vuoristoissa. Matkalla useat lapset ovat joutuneet myös täysin epäinhimillisiin oloihin pakolaisleireille tai pakolaisvankiloihin. He ovat kokeneet matkallaan paljon väkivaltaa, tuskaa ja muita traumatisoivia tapahtumia. (Halla, 2007, 470.)

Matkan jälkeen lasten saapuessa Suomen rajalle ja hakiessaan turvapaikkaa, jatkuvan trauman kehitys on jatkunut. Tuntemattomassa maassa useat lapset ovat joutuneet rasismiin kohteeksi ja syrjityksi (Halla, 2007, 470). Nuoret pakolaiset voivat kokea syrjintää uudessa asuinmaassa aina alakoulusta työelämään asti (Halla, 2007, 470). Lapsuudessa koettu vahva trauma vaikuttaa osaltaan nuorten korkeisiin suojamuureihin ja ennakkoluuloisuuteen muita kohtaan (Levenson, 2017).

Traumojen kokeminen lapsuudessa vaikuttaa lapsen kehittymiseen erittäin merkittävästi (Castaneda ym., 2018; Levenson, 2017). Lapsuusikä on herkkyysaikaa, kun ihminen kasvaa, kehittyy ja opettelee elämää (Haravuori ym., 2016, 91-96). Tässä herkässä iässä koetut merkittävät traumat vaikuttavat lapsen kehittymiseen ja näin kehityksessä voi olla haasteita. Esimerkiksi ihmissuhteiden kehittäminen, oppiminen ja toisiin luottaminen voi olla vaikeaa (Haravuori ym., 2016, 91-96; Levenson, 2017, 106). Jos lapsi on kokenut pahoja traumoja, hänen

kehityksensä häiriintyy ja tämä voi johtaa muun muassa erilaisiin käytöshäiriöihin (Castaneda ym., 2018, 107; Levenson, 2017, 106 ;Levenson, 2020, 288).

Traumatausta voi vaikuttaa nuorten hyvinvointiin merkittävästi (Levenson, 2017; Haravuori ym., 2016, 91-96; Henriksson ym., 2017). Useat nuoret oireilevat psykofyysisesti ja voivat äärimäisen pahoin. Unettomuus, ahdistuneisuus ja masentuneisuus ovat äärimäisen yleisiä teemoja maahanmuuttajanuoren elämässä. Nuoret eivät kuitenkaan osaa välttämättä hakea apua ongelmiinsa. Vahva traumatausta, turvaton kiintymyssuhde ja epäluuloisuus muita ja esimerkiksi länsimaista lääketeollisuutta kohtaan näkyy näissä nuorissa selkeästi (Castaneda ym., 2018). Nuoret tulevat sellaisista kulttuureista, joissa ei ole totuttu puhumaan omista asioista (Castaneda ym., 2018, 118; Halla, 2007, 470). Hallan (2007, 470) mukaan yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten mielenterveysongelmat ovat usein pitkäaikaisia ja helposti kroonistuvia. Myös uusi kieli, kulttuuri ja ympäristö luovat haasteita ja vahva traumatausta voi vaikeuttaa uudessa maassa oleilua (Halla, 2018, 3-4).

5.2. Emotionaalinen terveys ja käyttäytyminen ja sen häiriöt

Yksin alaikäisenä maahan tulleilla pakolaisilla ilmenee paljon emotionaalisia ongelmia (Wernesjö, 2011 499-500). Nämä nuoret kokevat paljon ahdistusta, huolta, häpeää, syyllisyyttä, avuttomuutta, toivottomuutta, surua, vihaa ja murheita. Yleisiä trauman jälkeisiä emotionaalisen terveyden oireita ovat myös itkuisuus, pelko ja ärsyyntyneisyys. (Wernesjö, 2011; NCTSN.) Usean nuoren tunnekehitys on merkittävästi jäljessä muihin ikäluokkaan kuuluviin suhteutettuna (Wernesjö, 2011).

Emotionaalisiin ongelmiin ja käyttäytymisongelmiin voivat vaikuttaa menneiden traumaattisten tapahtumien lisäksi myös uudessa maassa vietetty aika ja sen mukanaan tuomat haasteet sekä päivittäiset stressin aiheet (Castaneda ym., 2018, 376; Vervliet ym., 2014). Uudessa ympäristössä trauman kehitys voi edelleen jatkua ja saada uusia ulottuvuuksia (Halla, 2007, 471; Castaneda ym., 2018). Esimerkiksi aiempien tapahtumien lisäksi uudessa maassa eteen tulevat haasteet liittyen eri elämän osa-alueisiin voivat vaikuttaa nuoren stressaantumiseen ja traumojen syntymiseen (Castaneda ym., 2018, 376).

Yksin alaikäisenä maahan tullut nuori on saattanut tottua näkemäänsä väkivaltaan, mutta toisilla nuorilla trauma-peräinen stressireaktio syntyy tunnesäätelyn herkistymisen kautta (Seddio, 2017). Useiden näiden nuorten keskuudessa on todettu käyttäytymisen häiriöitä, kuten aggressiivisuutta ja keskittymisvaikeuksia (Vervliet, 2014). Ylipäänsä nuoren käyttäytymisen hallinta voi olla ongelmallista (Castaneda ym., 2018, 376). Stressaava elämäntilanne ja vanhat traumat voivat aiheuttaa ylimääräistä kuormitusta nuorelle, jolloin tämä voi oireilla käyttäytymisen kautta (Castaneda ym., 2018, 376). Menneisyyden traumaattiset kokemukset liittyvät tiiviisti pakolaisnuorten käyttäytymishäiriöihin (Vervliet ym., 2014).

Traumatausta yksin alaikäisenä tulleella pakolaisella voi näkyä myös eristäytymisenä muista (Castaneda ym., 2019). Useat pakolaisnuoret kokevat traumataustansa vuoksi myös kiinnostuksen vähenemistä asioihin, joista he

aiemmin ovat pitäneet (Henriksson ym., 2017, 273-280). Alaikäisenä lapsena koettu trauma johtaa usein käytös-ongelmiin, sillä lapsi ei osaa jäsentää traumakokemuksiaan ja oireilee näin ollen ulkoisen käytöksen kautta (Haravuori ym., 2016, 91-96). Tämä voi näkyä esimerkiksi siinä, että lapsi välttelee traumasta muistuttavia tilanteita tai asioita, on aggressiivinen tai jopa taantuu jo opittujen asioiden osalta (Haravuori ym., 2016, 91-96; Vervliet ym., 2014).

5.3. Mielenterveys ja fyysinen terveys

Trauman kokeneilla on suurempi todennäköisyys erilaisiin mielenterveysongelmiin (Levenson, 2017, 106). Tämä näkyy pakolaisnuorten joukossa selkeästi. Trauman vaikutuksina mielenterveyteen todetaan esimerkiksi ahdistuneisuutta, masennusta, itsemurha-alttiutta ja itsetuhoisuutta, posttraumaattista stressihäiriötä, huumeiden ja alkoholin väärinkäyttöä sekä vaikeuksia ihmissuhteissa (Castaneda ym., 2018, 82; 86). Yksin alaikäisinä maahan tulleilla pakolaisilla mielenterveysongelmat myös kroonistuvat ja ovat pitkäaikaisia (Castaneda ym., 2018, 51; Halla, 2007, 470).

Vahva traumatisoituminen johtaa usein siihen, että nuori on epäluuloinen eikä luota elämään (Halla, 2007, 470). Esimerkiksi joidenkin nuorten vanhemmat saattoivat olla kuolleet, eikä lapsi ollut saanut minkäänlaista hoivaa ja turvaa ja on kasvanut esimerkiksi katulapsena. Osa yksin alaikäisenä Suomeen tulleista nuorista on saattanut myös kokea omien vanhempensa suunnalta merkittävää henkistä ja fyysistä väkivaltaa (Levenson 2017, 105; Castaneda ym., 2018, 370).

Maahanmuuttoon liittyy myös suurentunut riski saada erilaisia mielenterveyden sairauksia (Halla, 2007, 469). Pakolaistausta suurentaa riskiä entisestään. Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että traumaperäinen stressihäiriö on yleinen ongelma sodan ja kriisien keskellä eläneillä alaikäisillä (Gusic ym., 2017, 1133; Dimitry, 2012). Yksin alaikäisenä maahan tulleilla pakolaisilla posttraumaattisen stressireaktion todennäköisyys vaihtelee neljänkymmenen ja viidenkymmenen prosentin välillä (Gusic ym., 2017; Vervliet ym., 2014). Kyseisellä ihmisryhmällä on todettu myös merkittävä määrä itsetuhoisia ajatuksia (Gusic ym., 2017; Vervliet ym., 2014).

Mielenterveysongelmien yleisyyttä lisää todennäköisesti myös pakolaisten kokema diskriminaatio, mahdollinen kodittomuus, iän tarkastamiseen liittyvät aspektit sekä sosiaaliset ongelmat (Vervliet, 2014). Oleskelulupapäätösten odottelu on myös pakolaisten arkipäivää, eivätkä yksin alaikäisenä maahan tulleet ole tässä poikkeus. Tämän ihmisryhmän keskuudessa jatkuva oleskelulupapäätösten odottelu nostaa stressitasoja ja voimistaa posttraumaattisen stressireaktion todennäköisyyttä (Gusic ym., 2017). Tuen saaminen näihin ongelmiin voi olla myös heikkoa (Castaneda ym., 2018, 376).

Trauman kokeneet lapset voivat kärsiä myös fyysisistä oireista. Trauma voi oireilla unihäiriöinä, kuten toistuvina painajaisina, unettomuutena tai liiallisena nukkumisena (Henriksson ym., 2017, 257–280). Trauma voi oireilla myös fyysisinä kipuinä, sydämen sykkeen tiheytyksenä sekä sympaattisen hermoston korkeana aktiivisuutena

(Henriksson ym., 2017, 273–280). Sympaattisen hermoston ollessa jatkuvasti aktiivisena, verenpaineen ollessa koholla ja stressihormoni kortisolin ollessa jatkuvasti korkealla, tulee huomioida myös stressireaktion vaikutus vastustuskykyyn. Traumatisoituminen madaltaa vastustuskykyä ja näin ollen nostaa riskiä sairastua myöhemmällä iällä vakaviin sairauksiin (Rooks ym., 2015, 456–459). Useat pakolaisnuoret kärsivät kivuista, joihin ei löydy ratkaisua fysiologisesti. Useat kokevat myös esimerkiksi voimakasta vatsakipua ja pahoinvointia sekä muuta somaattista oireilua (Vervliet ym., 2014). Alla olevassa taulukossa (Taulukko 4) on yhteenveto emotionaalista, mielenterveydellisistä, fyysisistä ja käyttäytymiseen liittyvistä trauman vaikutuksista alaikäiseen lapseen.

TAULUKKO 4 Yhteenveto trauman vaikutuksista alaikäiseen lapseen.

emotionaalinen terveys	mielenterveys	fyysinen terveys	käyttäytyminen ja sen häiriöt
itkuisuus	toivottomuus	vatsakivut, päänsärky	keskittymishäiriöt
pelko ja ahdistus	häiritsevät mielikuvat	kivut, joille ei löydy fyysisistä syytä	kiinnostuksen väheneminen ikätove-reihin
surullisuus ja ärtyneisyys	PTSD	unihäiriöt	käyttäytyminen niin kuin traumaattinen tilanne olisi meneillään nyt
tunteidensäätelyn haasteet	masennus ja ahdistus, itsetuhoisuus		välttelykäyttäytyminen

5.4. Traumainformoitu työote alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä ja kotoutuminen

Yksin alaikäisenä maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä tulee ottaa huomioon asiakkaiden vahva traumatausta. Asiakkaiden voi olla vaikea kotoutua suomalaiseen yhteiskuntaan vanhojen traumojen painaessa edelleen mieltä (Castaneda ym., 2018, 134). Sosiaalityöntekijän tuleekin kohdata nuori traumainformoidulla työotteella. Traumainformoitu työote on tärkeä osa pakolaistaustaisten nuorten kanssa työskennellessä. Kuten aiemmin mainitsin, traumainformoitu työote perustuu luottamukseen, turvallisuuteen, kunnioitukseen, toiveikkuuteen, jaettuun valtaan sekä voimaantumiseen (Levenson, 2017, 105; Levenson, 2020, 288).

Lapsuudessa koettu trauma vaikuttaa nuoren suhtautumiseen auktoriteetteihin ja mielenterveysongelmien kehittymiseen (Levenson, 2017, 107). Sosiaalityöntekijän ollessa auktoriteettiasemassa nuoreen nähden, tulee edellä mainittu huomioida ja luoda nuorelle turvallinen ympäristö puhua omista asioistaan (Levenson, 2017, 107–108). Osa asiakkaista oireilee esimerkiksi muita miellyttämällä ja muuttuvat passiivisiksi vanhoihin traumoihinsa

(Levenson, 2020, 290). Joidenkin asiakkaiden ollessa erittäin puolustautuvia ja jopa hyökkääviä traumaistaan puhuessaan, toiset nuoret saattavat kokea, ettei heillä ole oikeutta kysyä kysymyksiä tai puolustaa itseään sosiaalityöntekijän kohdatessaan (Levenson, 2020, 290). Tällaista rajoja kokeilevaa traumainformoitua työtettä sosiaalityössä voi toteuttaa hienostuneesti vastareaktioilla tai validoimalla asiakkaan kokemuksia. (Levenson, 2020, 290). Puuttuminen saatetaan yleisesti nähdä negatiivisena asiana, mutta asiakkaat saattavat tuoda esiin halunsa tulla pelastetuksi tai suojelluksi sosiaalityöntekijän toimesta (Levenson, 2020, 290; Binder & Strupp, 1997; Teyber & Teyber, 2017).

Traumainformoitua työtettä voidaan toteuttaa yksin alaikäisenä maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden kanssa sosiaalityössä esimerkiksi luomalla vahva luottamussuhde työntekijän ja nuoren välille (Levenson, 2017, 108). Yksin alaikäisenä maahan tullut voi suhtautua epäilevästi länsimaiseen kulttuuriin ja kokea vaikeaksi haasteistaan puhumisen (Castaneda ym., 2018, 79). Vahva luottamussuhde ja yhteistyö sekä valintaan perustuva työskentely työntekijän ja nuoren välillä voi auttaa ennaltaehkäisemään mielenterveysongelmia ja tukemaan nuorta kotoutumisessaan (Castaneda ym., 2018, 58–59; Levenson, 2017, ; Halla, 2017, 3–4-).

Traumainformoitua työtettä yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten kanssa voi toteuttaa esimerkiksi luomalla kunnioittavat rajat, kunnioittava puhetyyli sekä helposti ennustettava ja tuomitsematon kohtaaminen nuoren kanssa (Levenson, 2017, 106). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sosiaalityöntekijä on neutraali observoija, joka ei arvota nuoren tuntemuksia huonoiksi tai hyväiksi (Levenson, 2017, 110). Nuoren tullessa kohdaksi neutraalisti myös vaikeilla ja tunteikkailla hetkillä, voi sosiaalityöntekijän kanssa keskustelusta tulla helpompaa ja vaikeistakin asioista voi hiljalleen alkaa puhumaan työntekijän kanssa (Levenson, 2017, 110). Traumatisoituneiden nuorten kanssa työskennellessä sosiaalityöntekijän tulee myös välttää vastakkainasettelua ja esittää oikea-aikaisia kysymyksiä, eikä vain kertoa nuorelle, miten asiat tulee tehdä (Levenson, 2020, 294–295). Näin sosiaalityöntekijä tukee asiakkaan kehittymistä omien tunteidensa tarkkailijana ja antaa myös asiakkaan vaikeille tunteille tilaa (Levenson, 2020, 294–295).

Sosiaalityöntekijän ja nuoren välille kehittyy vuorovaikutussuhde, joka on osaltaan tärkeä osa nuoren kotoutumista (Kokkonen, 2018, 98). Vuorovaikutussuhde sisältää sosiaalista tukea, joka perustuu emotionaaliseen tukeen, sosiaaliseen kumppanuuteen, materiaaliseen tukeen, kognitiiviseen ohjaukseen ja sosiaaliseen säätelyyn (Kokkonen, 2018, 99; Mitchell & Tricket 1980). Viranomaisilla on suuri rooli pakolaisten vastaanottamisessa ja näistä kehittyy pakolaiselle tärkeitä kohtaamisia. Sosiaalityöntekijästä tulee pakolaiselle eräänlainen sosiaalisen tuen antaja (Kokkonen, 2018, 116). Viranomaisista saattaakin kotoutumisvaiheessa tulla eräänlainen perheen korvike (Turtiainen, 2013, 200). Sosiaalityöntekijän toteuttaessa traumainformoitua työtettä traumatisoituneiden alaikäisten pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä, voi asiakas parhaimmillaan saada työvälineitä muihin ihmissuhteisiinsa ja saada helpotusta traumoihinsa (Levenson, 2020, 296).

Kuitenkin vääränaikaisesti annettu tai vääränlainen tuki voi vaikuttaa sosiaalityöntekijän ja pakolaisnuoren vuorovaikutussuhteeseen negatiivisesti (Kokkonen, 2018, 116). Pakolaiset kokevat usein eri viranomaiset luotettavina tuen antajina ja viranomaiset voivat myös olla pakolaisten ainut sosiaalinen suhde (Kokkonen, 2018, 116). Tällöin sosiaalityöntekijän ja pakolaisten välinen kohtaaminen voi nousta pakolaisille äärimmäisen merkittäväksi tapahtumaksi (Kokkonen, 2018, 116). Näin ollen sosiaalityöntekijöiden tulisi huomioida tämä pakolaisten kanssa tehtävässä työssä. Viranomaiskohtaamisissa koetut pettymykset ja saamatta jäänyt tuki voi johtaa luottamuksen häviämiseen suomalaista yhteiskuntaa kohtaan ja sitä kautta merkittäviin haasteisiin pakolaisten elämässä ja kotoutumisessa (Kokkonen, 2018, 116).

Sosiaalityö on vahvasti ihmisoikeustyötä (Ranta-Tyrkkö, 2016, 284). Yksin alaikäisenä maahan tulleet pakolaiset ovat joutuneet kokemaan pahoja ihmisoikeusloukkauksia. Tämä tulee huomioida heidän kanssaan tehtävässä sosiaalityössä (esim. Halla, 2007, 471, ; Castaneda ym., 2019, 199–200). Pakolaisten kanssa kohtaamisen tulleekin perustua aitouteen, kuten yhteiseen kieleen. Esimerkiksi tulkin avulla voidaan varmistaa, että asiakas tulee varmasti kuulluksi ja ymmärretyksi (Castaneda ym., 2018, 3–4). Yksin alaikäisenä maahan tullut ei osaa suomen kieltä ja näin ollen tulkin käyttö sosiaalityöntekijän ja nuoren kohtaamisissa on välttämätöntä (Anis ym., 2018, 210). Aniksen ym. (2018, 210) mukaan kielimuuri voi osaltaan olla yhteydessä vuorovaikutuksen laatuun ja nuoren avoimuuteen keskustelussa.

Kotoutumisella tarkoitetaan sitä, että maahanmuuttaja sopeutuu yhteiskuntaamme osallistumalla yhteiskunnan toimintaan sekä oppimalla yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja. Suomen kielen oppiminen on keskeistä kotoutumisen onnistumisessa (Sisäministeriö, 2021; Pihlaja, 2016, 39, ; Kotoutumislaki, 2010/1386). Kotoutumistoimenpiteitä ohjaa laki kotouttamisen edistämisestä (Pihlaja, 2016, 39). Lain tavoitteena on turvata pakolaisten kotoutuminen Suomeen ehkäisemällä näiden syrjäytymisriskiä, hyväksikäytetyksi joutumista tai katoamista kokonaan (Pihlaja, 2016, 40; Kotoutumislaki, 2010/1386). Kotoutuminen on aina yksilöllinen prosessi ja näin ollen viranomaisten tulee myös muokata toimenpiteensä kullekin yksilölle sopivaksi (Turtiainen, 2013, 203).

Yksin alaikäisenä maahan tulleiden kanssa tehtävä sosiaalityö sisältää paljon kotouttamistyötä. Kotouttamisella tarkoitetaan sitä, että kotouttamisen myötä maahanmuuttaja tuntee velvollisuutensa ja oikeutensa suomalaisessa yhteiskunnassa sekä tuntee olevansa tervetullut yhteiskuntaamme (Sisäministeriö, 2021; Pihlaja, 2016, 39–40). Kotouttavassa sosiaalityössä, jossa työskennellään yksin alaikäisenä maahan tulleiden kanssa, on tärkeää muistaa aiemmin mainitsemani traumainformoitu työote. On olennaista tunnistaa asiakkaiden tarpeet ja toiveet ja samalla kehittää ja valita sopivat työvälineet ja menetelmät (Turtiainen, 2013, 199).

Pettymykset ja hankalat tunteet, jotka kanavoituvat viranomaisiin, ovat osa yksin alaikäisenä maahan tulleiden kanssa tehtävää sosiaalityötä (Turtiainen, 2013, 200). Kuten aiemmin mainitsin, pettymysten ja hankalien asioiden käsittely ovat osa kotouttavaa sosiaalityötä (Turtiainen, 2013, 201; Levenson, 2017). Traumot vaikuttavat osaltaan myös kotoutumiseen. Jos mieli on jatkuvasti menneisyudessa ja kotimaan tapahtumissa, on

kotoutuminen vaikeaa (Turtiainen, 2013, 201). Näin ollen tärkeää yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä on huomioida jokaisen yksilökohtaiset tarpeet ja käyttää traumainformoitua työotetta, jotta nuoren kotoutuminen sujuisi mahdollisimman hyvin (Pihlaja, 2016, 39–41; Levenson, 2017).

6. POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Olen tässä kirjallisuuskatsauksessa tutkinut trauman vaikutusta yksin alaikäisenä maahan tulleiden pakolaisten keskuudessa sekä traumainformoitua työtettä kyseisten nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä. Lähteitä tarkastelemalla olen huomannut, että traumakokemukset sekä mielenterveysongelmat ovat yleisiä yksin alaikäisenä maahan tulleilla pakolaisilla (esim. Castaneda ym., 2018; Halla, 2007; Lähteenmäki, 2016). Trauma voi ilmetä yksin tulleissa alaikäisissä pakolaisissa emotionaalisina, psyykkisinä, fyysisinä sekä käyttäytymisen haasteina (esim. Castaneda ym., Halla, 2007; Haravuori, 2016). Nämä osa-alueet ja niiden haasteet vaikuttavat merkittävästi ihmisen hyvinvointiin sekä uuteen maahan kotoutumiseen.

Kuten arvelinkin, alaikäisenä koettu traumaattinen kokemus vaikuttaa merkittävästi nuoren tapaan elää, kokea ja kehittää ihmissuhteita (Levenson, 2017; Halla, 2007; Lähteenmäki, 2016). Lapsuuden merkittävässä kehitysvaiheessa koettu trauma vaikuttaa huomattavasti nuoreen (Levenson, 2017; Lähteenmäki, 2016; Poijula, 2016; Haravuori, 2016). Traumatausta vaikuttaa nuoren luottamussuhteisiin, mielenterveysongelmien kehittymiseen, päihteidenkäyttöön, auktoriteetteihin suhtautumiseen ja sosiaalisiin suhteisiin. On siis perusteltua todeta, että yksin tulleiden alaikäisten pakolaisten kokema trauma vaikuttaa näiden elämään merkittävästi tuoden haasteita useille elämän osa-alueille.

Alaikäisten pakolaisten traumassa tulee huomioida myös kulttuurierot, jotka voivat olla todella suuriakin. Nuorella voi olla vaikeuksia tunnistaa kokemiaan traumoja, saati puhua niistä (Halla, 2007; Lähteenmäki, 2016). Sosiaalityöntekijällä onkin tärkeä rooli nuoren auttamisessa. Yksin tulleiden alaikäisten pakolaisten kanssa on tärkeää hyödyntää traumainformoitua työtettä (Castaneda ym., 2018; Levenson, 2017; Levenson, 2020). Traumainformoidun työotteen avulla voidaan ennaltaehkäistä mielenterveysongelmia sekä auttaa alaikäistä nuorta kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan (Pihlaja, 2016; Levenson, 2017). Lähteiden tarkastelun perusteella olen tullut siihen lopputulokseen, että kotoutuminen on tärkeä osa yhteiskuntaan kiinnittymistä ja on tärkeää tehdä traumainformoitua sosiaalityötä voidaksemme tehdä uuteen yhteiskuntaan sujahtamisesta mahdollisimman helppoa (Levenson, 2017; Turtiainen, 2013; Kokkonen, 2018; Kotoutumislaki, 2010/1386).

Luottamussuhde viranomaisen ja yksin tulleiden alaikäisten välillä tulee olla kunnossa, jotta asiakkaalle saadaan taattua mahdollisimman toimiva avunanto (Kokkonen, 2018). Ilman luottamussuhdetta asiakasta voi olla mahdotonta auttaa, sillä jos asiakas ei voi viranomaiselle asioistaan luottamuksellisesti avautua, ei sosiaalityöntekijällä voi olla minkäänlaista käsitystä siitä, minkälaista apua juuri kyseinen asiakas tarvitsee.

Voidaksemme edistää luottamuksen syntyä viranomaisen ja asiakkaan välille, tulee sosiaalityöntekijän toimia neutraalina observoijana ja käyttää näin ollen traumainformoitua työtettä osana pakolaisnuoren kohtaamista (Levenson, 2017). Pakolaisnuorten kanssa tehtävä sosiaalityö todella eroaa muista sosiaalityön suuntauksista

merkittävästi asiakaskunnan vahvan ja valitettavan yleisen traumataustan vuoksi. Siksi yksin tulleiden alaikäisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä työntekijän tulee huomioida asemansa mahdollisesti ainoana luotettavana ihmissuhteena pakolaisnuoren elämässä (Turtiainen, 2013; Kokkonen, 2018; Levenson, 2017). Luottamuksen luominen voi olla haastavaa, mutta varmasti palkitsevaa. Yksin alaikäisenä maahan tulleiden kanssa tehtävässä sosiaalityössä kannattaa iloita jo pienistä askelista. Kyseisten nuorten kanssa tehtävässä sosiaalityössä ei tule painostaa asiakasta etenemään mahdollisimman nopeasti, vaan huomioida jokaisen asiakkaan yksilöllisyys (Levenson, 2017; Levenson, 2020).

Traumainformoidun työtöteen avulla sekä traumojen tunnistamisen välineiden avulla sosiaalityötä voi kehittää enemmän pakolaisten tarpeita vastaavaksi. Traumojen tunnistaminen on vahvasti keskiössä ja mahdollisesti edellytys koko viranomaissuhteen onnistumiselle. Ymmärrys trauman laajasta vaikutuksesta yksilöön ja tämän tapaan elää, luottaa ja kokea on äärimäisen tärkeää. Luottamussuhteen rakentamisen epäonnistuminen siksi, ettei huomannut traumojen vaikutusta nuoreen, voi vesittää koko asiakassuhteen.

Jos asiakkaan traumoja ei osaa tunnistaa, voi myös helposti ohittaa asiakkaan hienovaraiset vihjeet mahdollisesta traumasta olankohautuksella. Siksi sosiaalityöntekijän tulee tunnustella, kuunnella ja antaa tilaa asiakkaalle. Ilman traumojen tunnistamista voi moni asiakas joutua palveluiden ulkopuolelle ja joutua kokemaan turhaa kärsimystä. Jos traumoja ei tunnista, ei myöskään ennaltaehkäisevä työskentely ole mahdollista. Ennaltaehkäisevä työskentely on äärimmäisen tärkeää niin yksilön kuin yhteiskunnan yleisen hyvinvoinnin kannalta. Sosiaalityössä tuleekin panostaa traumoja tunnistaviin koulutuksiin ja traumainformoidun työtöteen hallitsemiseen. Vaikka kaikki sosiaalityöntekijät eivät maahanmuuttoon keskittyneeseen työhön päädykään, voi silti jokaisella sosiaalityön saralla tulla vastaan pakolaisia.

Traumatisoituneiden pakolaisten kanssa tehtävässä sosiaalityössä tulee huomioida sosiaalityöntekijöiden asema yhteiskunnallisina vaikuttajina (Ostrander ym., 2017, 67–74). Sosiaalityöntekijät voivat omalta osaltaan edistää käytäntöjä, sosiaalityön koulutusta sekä kliinisen käytännön ohjeita, jotka edistävät pakolaisten sekä yhteiskunnan hyvinvointia ja terveyttä (Ostrander ym., 2017, 67–74). Sosiaalityöntekijät ovat uniikissa asemassa ja voivat näin ollen tehdä merkittäviä muutoksia moniulotteiseen, rakenteellisesti toimivaan avunantoon sekä toimia pakolaisten puolestapuhujina (Ostrander ym., 2017, 67–74).

Edellä mainitun Ostranderin ym. (2017) tutkimuksen valossa sosiaalityössä tuleekin huomioida maahanmuuttajiin liittyvien menetelmien opiskelu osana työtä. Asiaa olisi tärkeää myös tutkia lisää, jotta voisimme saada vielä enemmän yksin alaikäisenä maahan tulleiden ääntä kuuluviin. Kuten aiemmin mainitsin, yksin tulleet alaikäiset ovat monella tapaa marginaaliryhmä, ja keskeistä sosiaalityössä on nimenomaan marginalisaation välttäminen ja marginaaliryhmien auttaminen (Pohjola, 2016, 85–95). Asiaa tutkimalla ja perehtymällä yksin tulleiden alaikäisten kokemuksiin ja heidän kanssa sovellettaviin työmenetelmiin, sosiaalityötä voi kehittää vielä paremmin yksin tulleiden alaikäisten pakolaisten tarpeiden mukaiseksi.

LÄHDELUETTELO

- Anis, M. & Esberg, R.** 2018. Turvaa ja suojelua palveluista ja vertaisista? Lapset pakolaisina ilman vanhempiaan. Teoksessa Hiitola, J., Anis, M. & Turtiainen, K. Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä, s.189–213. Tampere.
- Castaneda, A.E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-työryhmä.** 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa, PALOMA-käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KÄSIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y, luettu 1.12.2021.
- Castaneda, A.E., Snellman, O., Garoff, F., Klemetilä, A., Lehti, V., Qvarnström-Obrey A-C., ... & Halla, T.** 2019. Mielenterveys. Teoksessa N. Skogberg, K-L. Mustonen, P. Koponen, P. Tiittala, E. Lilja A. Ahmed, ... & A.E. Castaneda (toim.), Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista s. 199–212. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-351-9>, luettu 1.12.2021.
- Euroopan parlamentti.** <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/society/20170629STO78630/pakolaiset-ja-muuttoliike-euroopassa-tietoja-ja-tilastoja>. Luettu 12.11.2021
- Gore-Felton, C. & Koopman, C.** 2015. Trauma- and Stressor-Related Disorders. Teoksessa Roberts, L. W. & Louie, A.K. 2015. Study Guide to DSM-5. s. 177–194. American Psychiatric Publishing.
- Gusic, S., Cardeña, E., Bengtsson, H. & Søndergaard, HP.** 2017. Dissociative Experiences and Trauma Exposure Among Newly Arrived and Settled Young War Refugees. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*; Abingdon Vol. 26, Iss. 10, Nov/Dec 2017): 1132-1149. Saatavilla <https://doi.org/10.1080/10926771.2017.1365792>, luettu 1.12.2021.
- Halla, T.** 2018. Esipuhe. Teoksessa Castaneda, A.E., Mäki-Opas, J., Jokela, S., Kivi, N., Lähteenmäki, M., Miettinen, T., Nieminen, S., Santalahti, P. & PALOMA-työryhmä. 2018. Pakolaisten mielenterveyden tukeminen Suomessa, PALOMA-käsikirja. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136193/7.8.PALOMA_KÄSIKIRJA_WEB.pdf?sequence=4&isAllowed=y, luettu 1.12.2021. Sivut 3-4.
- Halla, T.** 2007. Psykkisesti sairas maahanmuuttaja. Teoksessa *Duodecim* 123, 469–475. Honkasalo, Veronika 2016. Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyysverkostoja ja tietoa. *Näkökulma* 28, Nuoristotutkimusverkosto. s. 469-475. Saatavilla <https://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo96297.pdf>, luettu 1.12.2021.

- Haravuori, H., Marttunen, M. & Viheriälä, L.** 2016. Traumaattiset kokemukset. Teoksessa K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura, A. Sourander (toim.), Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. s. 91–96. Kustannus Oy Duodecim.
- Henriksson, M. & Lönnqvist, J.** 2017. Psykkiset kriisit, sopeutumishäiriöt ja stressireaktiot. Teoksessa Lönnqvist, J., Henriksson, M., Marttunen, M., Partonen, T. & Aalberg, V. 2017. Psykiatria. (10., uudistettu painos). Helsinki: Duodecim. s. 257-280
- Kangasniemi, M., Utriainen, K., Ahonen, S-M., Pietilä, A-M., Jääskeläinen, P. & Liikanen, E.** 2013. Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenneetyyn tietoon. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö, Hoitotiede 25. 2013: 4, s. 291-301. Saatavilla <http://elektra.helsinki.fi/se/h/0786-5686/25/4/kuvailev.pdf>, luettu 7.12.2021.
- Kokkonen, L.** 2018. Pakolaisten sosiaalinen tuki viranomaiskohtaamisissa. Teoksessa J. Hiitola, M. Anis & K. Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. s. 98–123. Vastapaino. Tampere.
- Kotoutumislaki.** 30.12.2010/1386. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>, luettu 27.9.2021.
- Levenson, J.** 2017. Trauma-Informed Social Work Practice. Teoksessa Social Work Volume 67, Nro 2, 4/2017. s. 105-113. Saatavilla <https://doi.org/10.1093/sw/swx001>, luettu 1.12.2021.
- Levenson, J.** 2020. Translating Trauma-Informed Principles into Social Work Practice. Teoksessa Social Work Volume 65, Nro 3, 7/2020. s. 288-298. Saatavilla <https://doi.org/10.1093/sw/swaa020>, luettu 7.12.2021.
- Lähteenmäki, M.** 2016. Alaikäisten turvapaikanhakijoiden mielenterveyden haasteet. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K., Onodora, H., Peltola, M. & Suurpää, L. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto, 2017. s. 42-46. Saatavilla http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf, luettu 12.11.2021.
- Maahanmuuttovirasto MIGRI.** 2021a. Oleskeluluvat. Saatavilla <https://migri.fi/oleskelulupa>, luettu 12.11.2021
- Maahanmuuttovirasto MIGRI.** 2021b. Sanasto. Saatavilla <https://migri.fi/sanasto>, luettu 13.12.2021.
- Maahanmuuttovirasto MIGRI.** 2021. Kuvio ilman huoltajaa olevan lapsen turvapaikan hakemisesta. Saatavilla <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>, luettu 15.10.2021.
- Mitchell, R. E. & Trickett, E. J.** 1980. Social networks as mediators of social support. An analysis of the effects and determinants of social networks. Community Mental Health Journal 16:1, 27-44.

- Ostrander, J., Melville, A. & Berthold, M. S.** 2017. Working With Refugees in the U.S.: Trauma-Informed and Structurally Competent Social Work Approaches. Teoksessa *Advances in social work* spring 2017, 18 (1). Saatavilla <https://doi.org/10.18060/21282>, luettu 7.12.2021.
- Pihlaja, S.** 2016. Nuoret turvapaikanhakijat tarvitsevat monipuolista kotouttamista. Teoksessa Honkasalo, V., Maiche, K., Onodora, H., Peltola, M. & Suurpää, L. Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto, 2017. s. 39-41. Saatavilla http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuorten_turvapaikanhakijoiden_elamaa_vastaanottovaiheessa.pdf, luettu 12.11.2021.
- Pohjola, A.** 2016. Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara P. & Veistilä M. Vastavuoroinen Sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 2016, s. 85-95.
- Poijula, S.** 2016. Lapsi ja kriisi: selviytymisen tukeminen (3., uudistettu painos). Helsinki: Kirjapaja.
- Ranta-Tyrkkö, S.** 2016. Ihmisoikeudet ja sosiaalityö globaalien kriisien maailmassa. Teoksessa M. Jäppinen, A. Metteri, S. Ranta-Tyrkkö & P-L. Rauhala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016. s. 283-307. United Press Global. Tallinna.
- Rooks, C., Veledar, E., Goldberg, J., Votaw, A., Shah, A., Bremner, J. D. & Vaccarino, V.** 2015. Long-Term Consequenses of Early trauma on Coronary heart disease: Role of Familial Factors. Teoksessa *Journal of Traumatic Stress*, Vol 28, issue 5, 456-459, 9/2015. Saatavilla <https://doi.org/10.1002/jts.22044>, luettu, 7.12.2021.
- Rinne, M.** 2019. "Suomi 12 tutkitusta EU maasta rasistisin". Matkalla kohti antirasistista kasvatusta. Helsingin yliopisto, Pro Gradu. Saatavilla https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/305309/Rinne_Marju_Pro_gradu_2019.pdf?sequence=2, luettu 7.12.2021.
- Saari, S.** 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Kustannus- osakeyhtiö Otava
- Seddio, K.** 2017. Trauma, psychopathology, and the refugee crisis: A call to action. *American Journal of Public Health* 107(7). s. 1044-1045. Saatavilla doi: 10.2105/AJPH.2017.303857, luettu 7.12.2021.
- Sisäministeriö.** 2021. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Saatavilla <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>, luettu 12.11.2021.
- Terr, L.** 1991. Childhood traumas: An outline and overview. Teoksessa *Am J Psychiatry* 148(1), s. 10-20. Saatavilla <https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.461.6917&rep=rep1&type=pdf>, luettu 1.12.2021.

The National Child Traumatic Stress Network. Refugee trauma. Saatavilla <https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/trauma-types/refugee-trauma>, luettu 12.11.2021.

Turtiainen, K. 2013. Maahanmuuttajien vastaanotto ja kotoutuminen kunnissa. Teoksessa V. Korhonen & S. Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. (s.191–205). PS-kustannus. Jyväskylä.

Turtiainen, K. 2016. Pakkomuutto sosiaalityössä kohdattavana ilmiönä. Teoksessa M. Jäppinen, A. Metteri, S. Ranta-Tyrkkö & P-L. Rauhala (toim.) Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016. (s. 203–224). United Press Global. Tallinna.

Ulkomaalaislaki. 30.4.2004/301. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>, luettu 27.9.2021

Vervliet, M., Lammertyn, J., Broekaert, E. & Derluyn, I. 2014. Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors. Teoksessa European Child Adolescent Psychiatry, toukokuu 2014, volume 23, nro 5, s. 337-346. Saatavilla DOI: [10.1007/s00787-013-0463-1](https://doi.org/10.1007/s00787-013-0463-1), luettu 1.12.2021.

Wernesjö, U. 2011. Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? *Childhood* 19 (4) 495-507. Sage. Saatavilla <https://doi.org/10.1177/0907568211429625>, luettu 1.12.2021.